

СЕКЦІЯ 2 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81'25:34:811.11

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ ЮРИДИЧНОЇ СФЕРИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Білоконь К.С., викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Криворізький факультет
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У статті проаналізовано особливості перекладу термінів юридичної сфери з англійської мови та розглянуто загальні поняття, такі як «термін», «термінологія» та «юридична термінологія». Досліджено різні думки вчених стосовно класифікації термінів. Найбільша увага приділяється умовам і прийомам ефективного та адекватного перекладу англійської юридичної термінології на українську мову.

Ключові слова: термін, термінологія, юридична термінологія, терміносистема, переклад.

В статье проанализированы особенности перевода терминов юридической сферы с английского языка, и рассмотрены общие понятия, такие как «термин», «терминология» и «юридическая терминология». Исследованы различные мнения ученых о классификации терминов. Наибольшее внимание уделяется условиям и приемам эффективного и адекватного перевода английской юридической терминологии на украинский язык.

Ключевые слова: термин, терминология, юридическая терминология, терминсистема, перевод.

Bilokon K.S. THE PECULIARITIES OF JURISTIC TERMS TRANSLATION FROM ENGLISH LANGUAGE

A comparative study of the system of legal terms and concepts in the English and Ukrainian languages is rather complicated process, as not only the terms compared but also the different legal systems. In addition, the legal terminology system is dynamically developing and is in close contact with the life and development of society. So the translation of legal terminology is among the most difficult issues in the fields of linguistics and translation studies. The article analyzes peculiarities of the translation of the legal terms from English language into Ukrainian language and examines general concepts as «the term», «terminology» and «legal terminology». Various scientists' opinions as to the classification of terms are studied. The greatest attention is focused on the conditions and methods of effective and adequate reproduction of English legal terminology in Ukrainian language. According to different scientists' point of view we can conclude that legal term – is the word that used in the law and is a generalized legal concept, is characterized by accuracy and has a certain content. The peculiarities of the translation of legal terms into English consist in their polysemy and, in many cases, the lack of equivalent in the language of translation, therefore, we propose the following techniques for the efficient and adequate translation of legal terminology: transcription, transliteration, calque or loan translation, explication, analog translation.

Key words: the term, terminology, legal terminology, system of terms, translation.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтеграцією до Європейського товариства та швидким розвитком політичних відносин України з іншими політичними державами, що виявляється в розширенні міжнародних контактів, порушується низка питань, пов'язаних із перекладом юридичних нормативних актів, адже мова права включає професійну лексику, кількісний склад якої весь час помітно зростає. Окрім цього, юридична терміносистема зазнає динамічного розвитку, знаходиться в тісному контакті з життям суспільства, реагує на зміни мовної ситуації, передає наукову інформацію та характеризується значно більшим розмаїттям спеціальних сфер застосування в порівнянні з іншими тер-

міносистемами. У зв'язку із цим переклад юридичної термінології входить до кола найскладніших проблем у галузях лінгвістики та перекладознавства.

Загалом переклад юридичної термінологічної одиниці являє собою важкий процес, адже аналогічні терміни у двох мовах визначають різні поняття і різний ступінь вагомості близьких за значенням понять, оскільки порівнюються не лише терміни, а й різні правові системи, словникова відповідність часто не забезпечує правильного уявлення про лексичну одиницю. Окрім цього, англійська юридична термінологія характеризується більшою різноманітністю порівняно з іншими мовами. Так, Н.П. Глинська у своїй дисер-

тації зазначає, що «термінологічна одиниця «prosecutor» перекладається як «прокурор», але функції цих суб'єктів у системах британського та українського права не збігаються, і британець, почувши слово «prosecutor», розуміє його в зовсім іншому значенні в порівнянні з тим, що розуміє під цим словом українець» [8, с. 17].

Також слід пам'ятати, що багато звичайних слів у процесі перекладу юридичних термінів можуть мати термінологічне значення, і щоб запобігти інтерференції, тобто втручання будь-яких відомих значень слів та висловів у юридичний текст, необхідно використовувати спеціальні словники та довідники.

Тому питання перекладу юридичної термінології залишається актуальним і на даний момент та потребує постійного дослідження та вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання перекладу юридичних термінів висвітлено у працях багатьох науковців (таких, як: Н.П. Глинська [8], А.А. Дудка [11], І.М. Кочан, В.І. Карабан, Д. Мелінкофф [2], А.С. Вагапов [6], А.Я. Коваленко [14], Н.В. Артикуца [3]). Н.В. Артикуца у своїй праці наводить визначення юридичного терміна, яке лаконічно передає сутність поняття, а також підкреслює важливість змісту. За його словами, «юридичний термін – це слово або словосполучення, що позначає власне правове поняття, яке відображає специфіку державно-правових явищ» [3]. Аналіз наукової літератури дозволив виокремити основні підходи до визначення таких понять, як «термінологія», «юридичний термін». Так, на думку більшості науковців (А.А. Реформатський [18], А.В. Суперанська, Т.Р. Кияк [13], Е.Т. Дерді, І.І. Шумило [20]), юридичний термін – це слово чи словосполучення, яке знаходиться в тісному зв'язку з поняттям і предметом правової сфери, в результаті чого є невід'ємною частиною юридичної терміносистеми.

Постановка завдання даного дослідження полягла у визначенні понять «юридичний термін», «юридична термінологія» та дослідженні ефективних умов та прийомів перекладу англійської юридичної термінології на українську.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення і розвиток термінології та семантична структура термінів перебувають у центрі уваги фахівців багатьох галузей знання. Як нам відомо, для встановлення відповідності між словом та поняттям кожна наука намагається чітко впорядкувати тер-

мінологію, якою вона користується, адже, як було зазначено, в більшості мов їх еквіваленти не збігаються, із чого стає зрозуміло, що юридична терміносистема – це складний та унікальний об'єкт, що характеризується значно більшою сферою застосування. На думку А.А. Реформатського, «термінологія – це сукупність термінів даної галузі виробництва, діяльності, знання, що утворює особливий сектор лексики, найбільш доступний свідомому регулюванню і впорядкуванню» [18].

«Словник лінгвістичних термінів» за редакцією І.Д. Ганич та І.С. Олійника визначає термін як «слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя тощо» [7, с. 306].

За А.О. Дудкою, «юридичний термін – це слово чи словосполучення, яке співвідноситься з поняттям і предметом правової професійної сфери та на основі цього співвідношення входить до юридичної терміносистеми як її невід'ємний елемент» [11, с. 13].

«Енциклопедичний юридичний словник» у статті «Юридична техніка» дає таке визначення юридичним поняттям: «Словесні позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається і закріплюється зміст нормативно-правових розпоряджень держави» [12, с. 361].

Беремо до уваги положення «Енциклопедичного юридичного словника», в якому С.М. Нікіфорова досліджує особливості юридичної термінології і наводить такі різновиди юридичних термінів за ознакою «зрозумілості» тієї або іншої частини населення:

1) *загальнозначущі терміни, або загальноновживані*, що характеризуються зрозумілістю та вживаністю в повсякденному житті, наприклад: *біженець, свідок, працівник; accomplice, accreditation;*

2) *спеціальні юридичні терміни*, які мають специфіку використання в певній сфері; отже, вони можуть бути зрозумілими далеко не всім, а лише фахівцям у галузі права, наприклад: *необхідна оборона, задоволення позову; coerced acquiescence, to retaliate accusation;*

3) *спеціально-технічні терміни* мають специфіку вжитку в області спеціальних знань: техніки, економіки, медицини і т.д. (мабуть, ці терміни повинні бути зрозумілі юристові, що є ще і фахівцем в іншій області), наприклад: *недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, non-patentable, nuclear-free* [16].

Н.В. Артикуца у своїй праці «Законодавчі терміни та їх визначення» наводить

таке визначення юридичного терміна, яке коротко передає сутність поняття, а також підкреслює важливість змісту, на думку вченого: «Юридичний термін – це слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, яке відображає специфіку державно-правових явищ (адвокатура, арбітражний суд, інавгурація президента, позивач, правопорядок, правосуддя, юридична особа, юридичний факт, юрисдикція) і має визначення (дефініцію) в юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях)» [3].

У сучасній мові права існує низка вимог щодо юридичних термінів, які перекладач повинен враховувати в процесі перекладу. Такі вимоги постають перед ними ще й як термінологічні ознаки. Так, Н.В. Артикуца зазначає: «Сучасне термінознавство, досліджуючи природу і специфіку терміна серед інших лексичних ресурсів мови, визначає такі найістотніші його ознаки (які слід розглядати і як вимоги до термінів загалом): пряма співвіднесеність із позначуванним поняттям спеціальної сфери; відносна незалежність від контексту; наявність дефініції; прагнення до однозначності; системність (певне місце в терміносистемі, ієрархічні відносини між термінами на основі логіко-поняттєвих зв'язків); функційна усталеність; конвенційність; відповідність термінологічним стандартам; раціональна стислість; кодифікованість; умотивованість; словотворча (дериваційна) спроможність (здатність); граматична правильність; стилістична нейтральність, відсутність експресивності, коректність. Їх важливо враховувати для формування уявлення про нормативні та ненормативні терміновживання в юридичному мовленні» [3].

Т.І. Панько, І.М. Кочан та Г.П. Мацюк, які досліджували різні думки вчених, дійшли висновку, що спільної думки щодо загальних вимог до юридичного терміна немає. Дослідники зазначали: «На сьогодні в науці виділяються такі ознаки терміна: 1) термін однозначний (Р. Будагов, Т. Секунда); має тенденцію до однозначності (В. Даниленко, Л. Кутіна), однозначний у межах певної термінологічної системи (О. Реформатський, Т. Панько); 2) термін точний та байдужий до контексту (Т. Секунда, О. Толикіна); 3) значення терміна дорівнює поняттю в обсязі пізнаного (О. Вюстер, А. Дрезен); 4) термін стилістично нейтральний (О. Реформатський); 5) термін системний, що в літературі останніх років підкреслюється особливо настирливо. Однак

системність терміна розуміють по-різному» [17, с. 146–147].

Підсумовуючи, можна зазначити, що юридичний термін повинен бути:

- 1) незалежним (байдужим) від контексту;
- 2) точним;
- 3) однозначним;
- 4) стилістично нейтральним;
- 5) усталеним;
- 6) раціонально стислим;
- 7) дефініційованим;
- 8) милозвучним;
- 9) коротким.

У процесі перекладу терміна визначають *два етапи*:

I. З'ясування значення терміна в контексті.

II. Відтворення його значення засобами рідної мови [14, с. 257].

Процес перекладу юридичних термінів потребує детального вивчення, в результаті чого головна проблема, яка постає перед перекладачем, – це вибір вірного відповідника у процесі перекладу з однієї мови на іншу, в даному випадку під відповідником розглядається його еквівалент, який може характеризуватися наявністю або відсутністю в мові перекладу.

А.Я. Коваленко зазначає, що «еквівалент – це сталий лексичний відповідник, який повністю співпадає зі значенням іншомовного слова-терміна» [14]. Так, А.С. Вагапов стверджує: «Эквивалентами принято считать такие соответствия между словами двух языков, которые являются постоянными, равнозначными и, как правило, не зависящими от контекста <...> ...Под адекватным (точным, правильным) соответствием мы имеем в виду не какой-то особый тип соответствия, а наиболее приемлемый вариант перевода языковой единицы в конкретной ситуации или в конкретном языковом окружении (лингвистическом контексте). Адекватным в этом смысле может быть либо постоянное эквивалентное соответствие (verdict – проговор; eye-witness – очевидец, plaintiff – истец), либо одно из вариантных соответствий (law – 1. закон; 2. право; правоведение, законоведение, юриспруденция; 3. общее право; 4. профессия юриста; 5. суд, судебный процесс; 6. (the law) разг. полиция б) полицейский, блюститель закона; 7. юстиция, юристы. Это может быть и какая-то новая языковая единица, отсутствующая в словаре и выступающая в качестве контекстуальной замены (barrister – барристер, адвокат, имеющий право выступать в высших судах)» [6].

Отже, беручи до уваги роботу І.І. Шумило «Особливості перекладу юридичних текстів», стає зрозуміло, що «еквівалентами вважають такі відповідності між словами двох мов, які є постійними, рівнозначними незалежно від контексту: burglary – крадіжка зі зломом, white-collar crime – злочин, вчинений службовцем, smuggling – контрабанда. До цієї категорії належать багато інших слів та словосполучень термінологічного характеру, наприклад: injunction – судова заборона, affidavit – письмове показання під присягою, juvenile court – суд у справах неповнолітніх, copyright – авторське право, person – особа, людина, plaintiff – позивач, stranger – незнайомец, іноземець, probate law – спадкове право, corporal punishment – тілесне покарання» [20, с. 269].

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що переклад за допомогою лексичного еквіваленту – один із головних прийомів перекладу, а отже, слід приділяти велику увагу еквівалентам-відповідникам та вміти знаходити їх у рідній мові. Але, оскільки юридичні терміни – це переважно складні терміни (терміни словосполучення), то вони виступають основною проблемою перекладу юридичного тексту.

Також латинські вирази, які стали «крилатими» в багатьох мовах, можна віднести до еквівалентів. Наведемо декілька прикладів: *de facto* – лат. де-факто, на ділі, фактично; *gratis* – лат. безоплатно, даром; *act pro se* – лат. діяти від власного імені (наприклад, без представництва адвокатом); *pro tanto* – лат. відповідно; *ultra vires* – поза компетенцією.

У результаті проведеного дослідження можемо констатувати, що, крім такого прийому перекладу, як пошук еквівалентних відповідників, існує велика кількість інших шляхів передачі юридичної термінології з англійської мови на українську.

Проаналізувавши різні підходи щодо перекладу юридичної термінології з англійської мови, А.Б. Бушев у статті «Термнообразование в юридическом дискурсе и способы перевода терминов» зазначає: «Существенная специфика перевода терминов в сфере юриспруденции и, соответственно, в сфере лексикографической работы обуславливается спецификой права и спецификой профессионального языка (большое количество латинизированных заимствований, восхождение к римскому праву, разность национального права, наличие дефиниций, оценочности и т.д.) <...> На это же затруднение понимания

работают неоднозначные термины, многозначные слова, термины из других отраслей знания, синонимы, просторечие, жаргонизмы, архаизмы и т.д.» [5, с.21]. Дослідник виокремлює такі прийоми перекладу, як «...описательности при переводе. Так, felon = фелон = лицо, совершившее фелонию. Фелония – категория тяжких преступлений, по степени описанности находящаяся между государственной изменой и мисдиминором», «транскрипции-транслитерации», «англицизмов», «описательного перевода плюс транслитерации», «латинская эквивалентность, «выбор эквивалента» [5, с. 21–22].

Так, серед лексичних перекладацьких трансформацій В.Н. Комісаров виділяє такі, як: переклад за допомогою лексичного еквівалента, калькування, транскрибування, транслітерація, переклад за допомогою аналога, описовий переклад, приблизний переклад, переклад шляхом створення неологізму [15].

Тож можна запропонувати такі **прийоми** перекладу юридичних термінів:

– *транслітерація* – побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної

– одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу, тобто передача букв однієї писемності буквами іншої, наприклад: *germanyandering* = джерримендеринг;

– *прийом транскрибування* – формальне відтворення вихідної лексичної

– одиниці за допомогою фонем мови перекладу, тобто має на меті послідовно відбити звуковий склад мови, наприклад: слово *acquirer* можна передати як «еквайер». Оскільки в юридичних звітах та договорах часто використовуються назви різноманітних закладів, юридичних та інших фірм, то цей прийом перекладу використовується досить часто, наприклад: *Special Systems Industry* – Спеціал Систем Індастрі [14, с. 264];

– *прийом опису, або експлікація (пояснення)* – відтворення слова за допомогою трактування значення англійського слова. Цей прийом вживається як у випадку відсутності відповідного за значенням слова в рідній мові, так і під час пояснення значення слова у словнику [14, с. 263]; наприклад, *felon* – фелон – особа, що вчинила фелонію. Відповідно до Oxford Dictionary of Law «фелонією є категорія важких злочинів, що за ступенем важкості знаходиться між державним злочином та мідмінором (менш важким злочином)» [1, с. 200]. До даного прийому висувається ряд вимог:

1) переклад повинен чітко розкривати основний зміст позначеного неологізмом поняття;

2) опис не повинен бути надто докладним;

3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною [4].

Разом із тим, за В.Д. Борщовецькою, описовий прийом перекладу характеризується низкою недоліків. За її словами, у випадку застосування прийому опису тлумачення змісту поняття нівелюється та, описуючи термін, ми порушуємо одну з головних вимог – стислість [4];

– *приблизний переклад* – переклад, під час використання якого основна суть

– слова зберігається, але в мові мети слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном, наприклад: *police photographer* – судовий фотограф, *notary public* – державний нотаріус;

– *переклад за допомогою аналога* – добір необхідного відповідника в мові перекладу, одного з декількох можливих синонімів, наприклад: *claim* – позов; праводомогання; претензія; вимога;

– *прийом генералізації* має місце в тих випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідної одиниці вища за міру упорядкованості одиниці, що відповідає їй за змістом у мові перекладу: *compensation award* – рішення про відшкодування збитків [19];

– *прийом калькування* – переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин [14, с. 263], наприклад: *guarantee agreement* – гарантійна угода, *current debt* – поточний борг, *multiple accredit* – множинне акредитування. У даних прикладах українські відповідники англійських термінів утворені шляхом вибору першого словникового відповідника кожного з компонентів, тобто такий переклад відтворює англійське слово дослівно;

– *переклад шляхом створення неологізму*. Неологізм у юридичній лінгвістиці передбачає наявність слова чи словосполучення, якого не існує в правовій системі мови перекладу, наприклад: *stay-in* – пікетування; *has-been* – політичний діяч, який утратив свій вплив;

– *компресія* – більш компактне викладення думок завдяки випускненню зайвих елементів та позамовного контексту: перехід від одного виду зношення до другого;

– переклад за допомогою *використання різних прийменників*, наприклад: *acquisition*

by conquest – заволодіння майном шляхом захоплення [10, с. 45].

Як стверджують Н. В. Глінка та О. І. Лазарусас, «часто трапляються випадки комбінування цих трансформацій у процесі перекладу однієї термінологічної одиниці <...> через деякі розбіжності в граматичних, синтаксичних та морфологічних будовах англійської й української мов дуже часто доводиться під час перекладу використовувати різноманітні трансформації. Перетворення, що здійснюються в процесі перекладу, поділяються на чотири елементарні типи:

1) перестановка (*prosecutorial judgement* – рішення обвинувальної влади);

2) заміна (*Criminal Justice Act* – Закон «Про кримінальне правосуддя»);

3) додавання (*citizen's arrest* – затримання правопорушника цивільною особою);

4) вилучення (*sea lawyer* – акула (спеціаліст із морського права)) [9, с. 31–34].

Таким чином, переклад термінологічних одиниць викликає численні труднощі; з вищезазначеного можна зробити висновок, що ефективність перекладу юридичної термінології залежить від низки умов: *по-перше*, перекладачеві потрібно врахувати вимоги щодо термінів, з'ясувати значення терміна; *по-друге*, потрібно прийняти до уваги специфіку правової системи та термінології, володіти спеціальною лексикою і знаннями щодо особливостей використання іноземної юридичної термінології в певному контексті. Як стверджує Д. Мелінкофф, «англійська юридична термінологія характеризується значно більшою різноманітністю спеціальних сфер застосування порівняно з іншими терміносистемами. Жанрове розмаїття зумовлене множинністю джерел права й розвиненістю англосаксонської правової сім'ї, до якої зараховуються, передусім, правові системи Сполучених Штатів Америки та Великої Британії» [2, с. 106]. Адже коли перекладач має правильне уявлення про юридичний термін та його контекстуальне використання, йому легше знайти адекватний відповідник цього терміну в мові перекладу; *по-третє*, перекладач повинен знати принципи термінотворення, орієнтуватися в чинному законодавстві та вміти користуватися спеціальною довідковою літературою.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, теоретичне та практичне вивчення даного питання дало змогу визначити, що юридичний термін – слово, що використовується в законодавстві та є узагальненим юридичним

поняттям, характеризується точністю, системністю та має визначений зміст. Особливості перекладу юридичних термінів на англійську мову полягають у їх багатозначності та, в багатьох випадках, відсутності еквівалентів-відповідників у мові перекладу, тому для ефективного та адекватного перекладу юридичної термінології ми пропонуємо такі прийоми: транскрипцію, транслітерацію, калькування, експлікацію, аналоговий переклад.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Martin E. Oxford Dictionary of Law. Fifth Edition. Oxford University Press: Oxford, 2003. P. 200.
2. Mellinkoff D. The Language of the Law. Boston: Little Brown and Co, 1963. P. 106.
3. Артикуца Н.В. Законодавчі терміни та їх визначення. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua>.
4. Борщовецька В.Д. Навчання студентів-економістів англійської фахової лексики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2004. 20 с.
5. Бушев А.Б. Терминообразование в юридическом дискурсе и способы перевода терминов. Издательство Алтайского государственного университета, 2010.
6. Вагапов А.С. Выбор адекватного лексико-фразеологического соответствия при переводе английских правоведческих текстов. URL: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml.
7. Ганич І.Д., Олінйник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
8. Глинская Н.П. Юридическая терминология в разных функциональных стилях английской речи: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2002. 209 с.
9. Глінка Н.В. Особливості функціонування та прийоми перекладу англійської юридичної термінології в текстах публіцистичного стилю. Теорія та практика перекладу. Київ: КПІ, 2011. № 6 (ч. 2). С. 31–34.
10. Голікова Ж.А. Перевод с английского на русский. Москва, 2003. С. 45.
11. Дудка А.А. Класифікації англійських юридичних термінів та прийоми їх перекладу на українську мову. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2009. № 12(175). С. 13.
12. Енциклопедичний юридичний словник. Київ: Школа, 2001. 400 с.
13. Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. Теорія та практика перекладу (німецька мова): підручник для студ. вищих навч. закладів. Вінниця: Нова Книга, 2006. 592 с.
14. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: посібник для студентів перекладацьких факультетів. Київ: Інкос, 2002. 320 с.
15. Комиссаров В.Н. Практикум по переводу с английского языка на русский : учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
16. Нікіфорова С.М. Особливості юридичної термінології в англійській мові. Збірн. Наук. пр. Хар-го. національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Харків: «ПРАВО». 2012. С. 173–179.
17. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. Львів, 1994. 216 с.
18. Реформатский А.А. Термин как член лексической системы языка. Проблемы структурной лингвистики. Москва: Наука, 1967. С. 110–111.
19. Савчук М.П. Англо-український науково-технічний словник. Київ, 2008.
20. Шумило І.І. Особливості перекладу юридичних текстів. Філологічний дискурс. 2016. Вип. 4. С. 266–272.